

Кравченко А. І., кандидат педагогічних наук, начальник циклової комісії із загальновійськових дисциплін Військового коледжу сержантського складу ВПТ Державного університету телекомунікації (м. Полтава)

САМОВИХОВАННЯ ЯК ВАЖЛИВА ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ У РОБОТІ З КУРСАНТАМИ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

У статті розглядаються питання самовиховання курсантів вищого військового навчального закладу, основні умови, принципи та структура цієї важливої педагогічної категорії.

Ключові слова: курсант, виховання, самовиховання, військова діяльність, військовий навчальний заклад.

В статье рассматриваются вопросы самовоспитания курсантов высшего военного учебного заведения, основные условия, принципы и структура этой важнейшей педагогической категории.

Ключевые слова: курсант, воспитание, самовоспитание, воинская деятельность, военное учебное заведение.

Процес виховання і навчання курсантів вищого військового навчального закладу не уявляється без важливої складової – самовиховання. Це усвідомлена і цілеспрямована взаємодія з метою самостійного пошуку та формування в себе необхідних якостей, рис і форм поведінки.

Самовиховання доцільно розглядати як складний процес досягнення власного духовного та фізичного розвитку особистості військовослужбовця, точніше – саморозвитку. А відтак справжнім вихованням є така взаємодія, що послідовно збуджує до діяльності особисті сили, здібності, нахили курсантів, формує самостійність мислення свідоме ставлення до оточуючого світу та важливості захисту Батьківщини.

За визначенням С. Гончаренка «Самовиховання – це систематична й свідомо діяльність людини, спрямована на вироблення в собі фізичних, розумових, моральних, естетичних якостей, позитивних рис волі й характеру, усунення негативних звичок [1, с.295].

З огляду на це продовжує бути актуальною необхідність удосконалення навчально-виховного процесу в вищих військово-навчальних закладах Збройних сил України. В основу цього процесу, на нашу думку, має бути покладено гуманістичну педагогіку співробітництва, партнерства, співтворчості, що моделює виховання за зразком переходу від навчально-дисциплінарної моделі організації педагогічного процесу до особистісно-орієнтованої моделі виховання, коли кожний курсант є універсальною особистістю, а

закони фізичного, психічного, соціального й духовного розвитку, процеси та зміни, що відбуваються у внутрішньому світі юнака у новому для нього середовищі, стають головними орієнтирами у виховній діяльності навчального закладу. Аналіз виховної ситуації в сучасному вищому навчальному закладі свідчить, що на виховний процес впливає ряд обмежень, які зумовлені специфікою навчання у військовому закладі освіти. А саме: обмеження пересування, нагляд командирів (від командира відділення і вище), спільне проживання у казармі, суворе дотримання розпорядку дня, виконання обов'язків у добовому наряді та ін..

Окрім цього, слід зазначити, що на сьогодні виховна робота у військово-навчальних закладах являє собою набір стандартних заходів інформаційно-просвітницького характеру, а сам курсант є лише об'єктом виховних та дисциплінарних впливів. Нині навчально-виховний процес здійснюється без конкретного користувача, він не завжди враховує тих змін, що відбуваються в розвитку особистості сучасного курсанта під впливом соціально-політичних, економічних, екологічних та інших проблем. За такого становища процесу виховання у військово-навчальному закладі не завжди створені належні умови для всебічного саморозвитку, особистісного становлення курсанта, його психічний, соціальний і духовний розвиток залишаються не тільки стихійними, але інколи її нерегульованими.

На сучасному етапі трансформації усіх сторін життя нашою суспільства та

розбудови Збройних Сил України формування національної та моральної свідомості військовослужбовця набуває особливого значення, а процес постійного самовдосконалення та самовиховання особистості майбутнього офіцера Збройних Сил України потребує оновлення системи виховання в вищому навчальному закладі.

Важливе місце серед факторів формування особистості, у тому числі й особистості військовослужбовця, має діяльність. Особливим видом людської діяльності є діяльність військова, у характері, змісті та особливостях якої закладені великі соціально-психологічні та виховні можливості. Військова діяльність підпорядкована чітко вираженим суспільно-державним цілям і об'єктивно зумовлює глибоко гуманістичний характер. Сучасні складні комплекси озброєння та бойової техніки значно підвищили взаємозв'язок військовослужбовців при вирішенні навчально-бойових завдань. Специфічність умов колективної військової діяльності потребує від особового складу спільних і узгоджених дій, високої бойової майстерності, дисципліни, що здійснює формуючий вплив на особистість військовослужбовця. Специфіка військової діяльності полягає:

по-перше, у тому, що вона готує людину до найважчого та небезпечного для життя виду діяльності - до ведення бою, який вимагає від неї високого напруження моральних та фізичних сил, високої бойової майстерності, виключної дисциплінованості, готовності до самопожертви;

по-друге, військова діяльність є діяльністю висококваліфікованою, пов'язаною з вивченням, обслуговуванням та експлуатацією складної сучасної бойової техніки та зброї. У цій діяльності, не зважаючи на високу фізичну напруженість, зростає питома вага інтелектуальної складової, пов'язаної з вирішенням найважливіших розумових завдань;

по-третє, ця діяльність підпорядковує усі елементи життєдіяльності військовослужбовця забезпеченню головного завдання - постійної бойової готовності підрозділу;

по-четверте, у ній велика роль моральних вимог до майбутнього захисника Батьківщини [2, с.47].

Сьогодні стан організації та проведення виховної роботи з курсантами вищого військового навчального закладу вимагає нової побудови виховного процесу, де б цілеспрямовано і усвідомлено формувалася виховна стратегія військового закладу. І тут незаперечно значення має проєктивна, особистісно-орієнтована педагогіка, спрямована на випереджаюче, цілісне, функціональне розв'язання основних суперечностей, що виникатимуть у становленні майбутнього – військового ВНЗ, де б була можливість виховувати творчу особистість, забезпечуючи умови для повноцінного фізичного, психічного й духовного розвитку курсанта, формувати захисника Батьківщини, вчити його реалізувати себе багатомірно [3, с.74].

Головною метою самовиховання особистості курсанта вищого військового навчального закладу на сучасному етапі є досягнення ним згоди із самим собою, самоактуалізація і самореалізація потенціальних можливостей, повного вияву, розвитку і реалізації власних сил, здібностей, можливостей, життєвих настанов.

Основними принципами самовиховання є:

- єдність виховання та самовиховання;
- цілеспрямованість, ціннісна орієнтація виховання та самовиховання;
- єдність самовиховання та наукового світосприйняття;
- активність та позитивне спрямування самовиховання;
- єдність виховання, самовиховання та професійної діяльності військовослужбовця.

За визначенням проф. Ягупова В.В. основними умовами здійснення самовиховання є:

- створення сприятливого морально-психологічного клімату в колективі;
- сформування яскравих ідеалів;
- озброєння вихованців прийомами, способами, методами та формами самовиховання, його ефективною методикою;
- прищеплення навичок і вмінь самовивчення, виокремлення позитивних і негативних індивідуально-психологічних якостей;
- допомога в опрацюванні програми самовиховання та її реалізації;
- створення умов для самовиховання;

Питання педагогіки

– популяризація позитивного досвіду самовиховання, стимулювання за досягнуті позитивні результати тощо[4, с.546].

На нашу думку структура процесу самовиховання курсантів вищого військового начального закладу може включати:

1. Усвідомлення потреби, бажання особистості змінити себе, удосконалити свої особистісні якості.
2. Самоаналіз особистості.
3. Самооцінка.
4. Визначення мети, плану, програми діяльності по самовдосконаленню особистісних якостей курсантів.

5. Практичну діяльність спрямовану на самозміну.

6. Методи, прийоми, засоби діяльності спрямовані на самовиховання.

Лише тоді, коли у вихованця буде сформована здатність оцінювати діяльність і свою поведінку, коли він навчиться взаємооцінювати, критикувати й бути самокритичним, тоді він зможе робити самостійний моральний вибір, бути здатним до самовдосконалення своєї особистості не тільки впродовж навчання у вищому військовому навчальному закладі, а й протягом усього життя.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. — К.. Либідь, 1997. — 374 с.
2. Дзьобань О.І. Діяльність як фактор формування особистості у військовому колективі // Наукові записки Харківського військового університету. — 1999. — Вип. II. Соціальна філософія, педагогіка, психологія. — С.47-49.
3. Кобернік О.М. Організація виховного процесу на засадах проєктивної педагогіки // Педагогіка і психологія. — 1998. — №4. — С.74-81.
4. Ягунов В.В. Педагогіка. — К.. Либідь, 2002. — 559 с.

Kravchenko A. I., candidate of pedagogical sciences, chief of cyclic commission
**SELF-EDUCATION AS AN IMPORTANT PEDAGOGICAL CATEGORY IN WORKING
WITH CADETS OF THE SENIOR MILITARY INSTITUTION**

The article states the questions of the self-education of cadets of the senior military institution, the basic conditions, principle sand the structure of this important pedagogical category. It is noted that the process of education and training cadets of the senior military institution can not be imagined with out an important part - self-education. This is conscious and purpose fulinter action with the aim of the independent searching and forming of the necessary qualities, traits and forms of be havioriny our self

The self-education is seen as a complex process of achieving the own spiritual and physical development of the individuality of military worker, more precisely, - self development. There al education is anointer action t hat consistent lye cites the activity of the personal strength, abilities and skills of cadets, it is forming the independence of thinking, conscious attitude to the surround ding world and the importance of protecting Motherland.

Keywords: cadet, education, self-education, military activity, military institution.